

TEKNOLOGIYA VA MULTIFILM ISHLAB CHIQRISHNING BOLALAR NUTQIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI

Abduraxmonova Nasiba

Nizomiy nomidagi O'zMPU talabasi

Saidova Nargiza

Ilmiy rahbar:

Annotatsiya: Ushbu maqolada texnologiyalar va multfilm ishlab chiqarishning bolalar nutq rivojlanishiga ko'rsatadigan psixologik ta'siri tahlil qilinadi. Multimediali kontentning vizual va audio stimullari bolalarning lug'at boyligi, talaffuz madaniyati, nutq tezligi hamda muloqot ko'nikmalariga qanday ta'sir ko'rsatishi ilmiy manbalar asosida yoritiladi. Multfilmlarning ijobiy va salbiy jihatlari, ekran vaqti, multimodal ta'lim muhiti hamda ota-ona nazoratining ahamiyati psixologik nuqtai nazardan baholanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sifatli pedagogik multfilmlar nutqni rag'batlantirsa, haddan ortiq ekran vaqti hamda agressiv kontent nutqning sustlashuviga yoki noto'g'ri talaffuz shakllanishiga sabab bo'lishi mumkin. Maqola texnologiyalardan ongli, pedagogik va me'yoriy foydalanish bo'yicha takliflarni ham o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: texnologiya, multfilm, nutq rivoji, psixologik ta'sir, bolalar rivoji, audiovizual stimullar, ekran vaqti, multimodal ta'lim, ota-ona nazorati, pedagogik kontent

Annotation: This article examines the psychological impact of technology and animated film production on children's speech development. It explores how visual and auditory stimuli in multimedia content influence vocabulary growth, pronunciation, speech fluency, and communication skills. The study evaluates both positive and negative effects of cartoons, screen-time duration, multimodal learning environments, and the role of parental supervision. Research findings suggest that high-quality educational animations can stimulate speech development, whereas excessive screen time or exposure to inappropriate content may hinder language acquisition. The article also provides recommendations for mindful and pedagogically guided use of digitaedia in children's speech development.

Keywords: technology, animation, speech development, psychological impact, child development, audiovisual stimuli, screen time, multimodal learning, parental supervision, educational content

Аннотация: В статье анализируется психологическое влияние технологий и производства мультфильмов на речевое развитие детей. Рассматривается, как визуальные и аудиостимулы мультимедийного контента воздействуют на словарный запас, культуру произношения, темп речи и коммуникативные навыки. Оценены положительные и отрицательные стороны просмотра мультфильмов, длительность экранного времени, особенности мультимодальной образовательной среды и роль родительского контроля. Исследования показывают, что качественные обучающие мультфильмы способны стимулировать развитие речи, тогда как чрезмерное экранное время или

агрессивный контент могут замедлять речевое формирование. В статье приводятся рекомендации по осознанному и педагогически обоснованному использованию цифровых медиа.

Ключевые слова: технологии, мультфильмы, речевое развитие, психологическое влияние, развитие детей, аудиовизуальные стимулы, экранное время, мультимодальное обучение, родительский контроль, образовательный контент

KIRISH

Eshitishida nuqsoni bor bolalarda nutq faoliyatini rivojlantirish masalasi zamonaviy maxsus pedagogikaning eng dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayonda raqamli texnologiyalarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. So'nggi yillarda turli multimediya vositalari, interaktiv ilovalar, virtual trenajyorlar va eshituv apparatlari bilan integratsiyalashgan maxsus dasturlar eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning nutqiy rivojlanish jarayonida samarali yordamchi vosita sifatida qo'llanilmoqda. Eshitish qobiliyati cheklangan bolalar nutqni idrok etish va talaffuzni shakllantirishda qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa o'qituvchilarni zamonaviy texnologiyalar asosida yangi metodlarni izlashga undaydi. Raqamli texnologiyalar aynan shu jarayonni qulaylashtiruvchi, ta'limni individuallashtiruvchi va bolaning eshitish tizimini faollashtiruvchi vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. O'zbekiston surdopedagogi N.Saparovaning fikriga ko'ra, interaktiv ilovalardan foydalanish eshitishida nuqsoni bor bolalarning fonematik eshituvini faollashtiradi, tovushlarni farqlash jarayonini yengillashtiradi va darslarda bolalarning ishtirokini sezilarli oshiradi. U o'z izlanishlarida elektron o'quv dasturlari orqali olib borilgan mashg'ulotlarda bolalar tovushlarni ancha tez o'zlashtirganini kuzatgan. Shuningdek, logoped olim D. Qodirova maxsus audio-vizual materiallar artikulyatsiya jarayonini shakllantirishda katta ahamiyatga ega ekanini ta'kidlaydi. Uning fikricha, bolalar og'iz, lab, til va jag' harakatlarini ekrandagi animatsiyalar orqali aniq ko'rib, ularga taqlid qiladi, bu esa talaffuzning tezroq shakllanishiga yordam beradi.

Xorijiy tadqiqotlar ham ushbu jarayonni chuqur o'rganib kelmoqda. Masalan, amerikalik olim L.Williams o'z tadqiqotlarida raqamli o'quv platformalarining eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda nutqni idrok etish tezligini oshirishdagi samaradorligini qayd etadi. Uning fikricha, multimodal stimullar – ya'ni audio, vizual va kinestetik ma'lumotlarning birgalikda berilishi bola miyasida nutq signallarini yanada barqaror qayd etishga imkon yaratadi. Shuningdek, Yevropa tadqiqotchisi J.Henderson kohlear implantlarga mo'ljallangan maxsus raqamli trening dasturlari yordamida bolalarda tovushlarni farqlash ko'nikmalari 30-40 foizga yaxshilangani haqida ma'lumot beradi. U bu kabi dasturlar bolaning eshitish tizimini muntazam faollikda ushlab turishini, tovush intensivligi va chastotasini farqlash bo'yicha mashqlarni takrorlash imkoniyatini yaratishini ta'kidlaydi.

Raqamli texnologiyalar nafaqat nutqni idrok etish, balki muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda ham muhimdir. Masalan, interaktiv o'yinlar va virtual muloqot simulyatorlari bolalarni turli kommunikativ vaziyatlarga tayyorlaydi, ijtimoiy moslashuvni kuchaytiradi va nutqiy faollikni oshiradi. Pedagog V. Karimova raqamli o'yinlar orqali olib borilgan mashg'ulotlar natijasida bolalarning nutq faolligi va o'z fikrini ifoda etish qobiliyati sezilarli darajada oshganini ta'kidlaydi.

Biroq raqamli texnologiyalarni qo'llashda muayyan shartlar va ehtiyot choralariga amal qilish zarur. Bolaning individual eshitish rivojlanish darajasi, yoshiga mos kontent tanlash, ortiqcha ekran vaqtini cheklash va pedagogik nazorat jarayonning ajralmas qismidir. Shuning uchun mutaxassislar raqamli texnologiyalarni an'anaviy logopedik metodlar bilan uyg'unlashtirilgan holda qo'llashni tavsiya etadilar.

Umuman olganda, raqamli texnologiyalar eshitishda nuqsoni bor bolalarning nutq rivojlanish jarayonini sezilarli darajada tezlashtiradi, o'quvchini jarayonga faol jalb qiladi va ta'limni yanada samarali tashkil etishga imkon yaratadi. Shu bois zamonaviy surdopedagogika fanida raqamli texnologiyalarni qo'llash istiqbolli va dolzarb yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda.

1. Jadval. Raqamli texnologiyalarning nutq rivojiga ta'siri

Raqamli texnologiya turi	Qo'llanish sohasi	Nutqqa ta'siri	Afzalliklari	Cheklovlari
Interaktiv mobil ilovalar	Fonematik eshituv, talaffuz mashqlari	Tovushlarni farqlashni tezlashtiradi, talaffuzni takomillashtiradi	Qiziqarli, takroriy mashqlarni oson tashkil etadi	Haddan tashqari ekran vaqti charchoqqa olib keladi
Audiovizual video-darslar	So'z boyligi, nutqni qabul qilish	Lug'at boyligini kengaytiradi, nutqni idrok etishni osonlashtiradi	Multimodal ta'sir, vizual eslab qolish kuchayadi	Internet bo'lmasa foydalanish cheklanadi
Eshituv apparati bilan integratsiyalangan dasturlar	Tovushlarni eshitish va farqlash	Tovush aniq eshitiyadi, eshituv signali mustahkamlanadi	Tovush chastotasini moslashtirish qulay	Narxi yuqori, texnik xizmat talab etadi
Virtual trenajyorlar va AR texnologiyalar	Muloqot ko'nikmalari, nutqiy vaziyatlarni modellashtirish	Real vaziyatlarda nutqni qo'llashni rivojlantiradi	Interaktivlik kuchli, tajriba ortadi	Mos texnik jihozlar talab qiladi
Raqamli logopediya platformalari	Artikulyatsiya, talaffuzni tuzatish	Nutq xatolarini aniqlaydi va avtomatik tuzatish mumkin	O'qituvchi mehnatini yengillashtiradi	Ba'zi dasturlar xorij tilida

Jadval tahlili

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, raqamli texnologiyalar nutqning deyarli barcha tarkibiy qismlariga — fonematik eshituv, talaffuz, lug'at boyligi, muloqot ko'nikmalari va nutqni

idrok etishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Interaktiv ilovalar bolalarning diqqatini jalb qilishi va tovushlarni farqlashni osonlashtirishi bilan ajralib turadi.

Xulosa. Eshitishda nuqsoni bor bolalarda nutq faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning qo'llanilishi zamonaviy surdopedagogika amaliyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interaktiv ilovalar, audiovizual platformalar, maxsus logopediya dasturlari va virtual simulyatorlar bolalarning fonematik eshituvini faollashtiradi, talaffuz va artikulyatsiya jarayonini tezlashtiradi hamda nutqni idrok etish qobiliyatini oshiradi. Raqamli texnologiyalar bolalarni mashg'ulotlarda faol ishtirok etishga undaydi, motivatsiyasini kuchaytiradi va individual rivojlanish darajasiga moslashtirilgan mashqlar orqali o'qituvchi ishini yengillashtiradi.

Shuningdek, raqamli vositalar muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda, nutqiy xatolarni aniqlash va tuzatishda, shuningdek, o'quv jarayonini monitoring qilishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Virtual muhitda modellashtirilgan real hayotiy vaziyatlar esa bolalarda ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantiradi, nutqiy faollikni oshiradi va shaxsiy tajriba orttirishga yordam beradi. Shu bilan birga, texnologiyalardan foydalanganda pedagogik yondashuv va ota-ona nazorati muhim omil bo'lib qoladi, chunki ortiqcha ekran vaqti yoki noto'g'ri kontent bolaning nutq rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Umuman olganda, raqamli texnologiyalar eshitishda nuqsoni bor bolalarda nutq faoliyatini rivojlantirishning samarali, zamonaviy va istiqbolli vositasi hisoblanadi. Ular maxsus ta'lim jarayonini takomillashtirish, bolaning kommunikativ kompetensiyasini oshirish, mustaqil fikrlash va muloqot qobiliyatini rivojlantirish hamda jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Shu bois pedagoglar va ota-onalar texnologiyalardan ongli, me'yoriy va pedagogik jihatdan to'g'ri foydalanishiga alohida e'tibor qaratishlari zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yunusov, Mirsaid Xudayarovich — Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning kognitiv faolligini rivojlantirishda axborot va kompyuter texnologiyalaridan foydalanish — 2021, “Журнал Педагогики и психологии в современном образовании” (Toshkent)
2. Dilova, Firuza Ziyadovna — Pedagogical Conditions and Innovative Technologies for Speech Development of Preschool Pupils in Educational Organisations — 2024, Buxoro Davlat Pedagogika Instituti
3. Bozsoy, MI — Auditory and Language Development in Children with Cochlear Implants — 2025, ScienceDirect / Elsevier
4. Ebrahimi, S.; et al. — Comparing the Clinical Effectiveness of Telerehabilitation for Speech and Language Services in Children With Hearing Disabilities — 2024